

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญของเรื่องและความเป็นมาของปัญหา

ย้อนหลังกลับไปในอดีตเมื่อประมาณกว่า ๔๐๐ ปีมาแล้ว ในราวคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ ศาสนจักรในยุโรปที่เคยมีอำนาจสูงสุด มีระเบียบวินัย และเป็นแม่บทของกระแสความคิดต่าง ๆ ในยุคสมัยกลางเริ่มเสื่อมอำนาจลง

ในช่วงเวลาเดียวกัน การค้นคว้าทางความคิดที่เริ่มมีมาตั้งแต่ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ ได้ก่อให้เกิดการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ขึ้น และในระยะเวลาเพียงไม่กี่ศตวรรษต่อมา เทคนิควิทยาใหม่ ๆ ได้ทำให้โฉมหน้าของโลกเปลี่ยนไปจากเดิมมากมาย แบบวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ก็ได้รับผลกระทบทำให้มีความเปลี่ยนแปลงด้วย จากการรับเอาอิทธิพลความคิดทางศาสนาในยุคสมัยกลางเป็นแม่บทในการดำเนินชีวิต วิทยาศาสตร์ได้เข้ามามีบทบาทเป็นเสมือนพระเจ้าองค์ใหม่แทนพระเจ้าในคริสต์ศาสนาเดิม ความถูกต้องแม่นยำในการคาดคะเนปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ ตลอดจนความสามารถในการสร้างประดิษฐ์กรรมใหม่ ๆ ที่อำนวยความสะดวกสบายแก่มนุษย์ และศักยภาพอันกว้างขวางในการอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้น เหล่านี้ทำให้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์กลายเป็นตัวแบบของสิ่งจะความจริง ความเชื่อว่าวิทยาศาสตร์สามารถให้ความรู้ที่แน่นอนตายตัวเช่นนี้ เรียกว่าเป็นแนวคิดแบบ "Inductive-Realist" และความเชื่อทางศาสนาต้องถูกท้าทายอย่างหนักจากกระแสความคิดดังกล่าว ซึ่งจะเห็นได้จากการวิจารณ์ภาษาศาสนาว่าไร้ความหมาย เพราะพิสูจน์ให้เห็นจริงไม่ได้ในกรอบของความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ดังที่พวกปฏิฐานนิยม (Positivist) ซึ่งได้รับอิทธิพลส่วนหนึ่งจากความคิดช่วงแรกของวิตเกินสไตน์กระทำ เป็นต้น

* ดูตัวอย่างความคิดของพวกปฏิฐานนิยมที่มีผลกระทบต่อฐานะความหมายของภาษา

ศาสนาใน A.J.Ayer, Language Truth and Logic. (New York : Dover Publications Inc., 1952) pp.102 - 120.

จนกระทั่งสมัยต่อมา มนุษย์ได้เริ่มตระหนักถึงขอบเขตข้อจำกัดของวิทยาศาสตร์ ทั้งในแง่ทางทฤษฎี และการประยุกต์ใช้ในกิจกรรมการแก้ปัญหาของมนุษย์ในทางปฏิบัติมากขึ้น

ในต้นศตวรรษที่ ๒๐ เมื่อทฤษฎีของนิวตันซึ่งเคยถือเป็นตัวอย่างหลักของความถูกต้องในความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ถูกหักล้างโดยทฤษฎีสัมพัทธภาพของไอน์สไตน์ การปฏิวัติความคิดทางวิทยาศาสตร์ครั้งสำคัญก็เกิดขึ้นอีกระลอกหนึ่ง สิ่งที่เคยเชื่อกันมาตลอดว่าเป็นสัจจะความจริง กลายเป็นสิ่งที่อาจฉีกพลาคลได้ วิทยาศาสตร์จึงไม่ได้มีฐานะเป็นเหมือนพระเจ้าที่ไม่มีวันฉีกอีกต่อไป กิจกรรมทางวิทยาศาสตร์ไม่ใช่การแสวงหาความรู้ที่เป็นความจริงแน่นอนตายตัว แต่เป็นเพียงการกระทำตามขั้นตอนของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อให้ได้มาซึ่งทฤษฎีที่อาจจะเท็จได้ (falsifiable) อันเป็นแนวความคิดในการมองวิทยาศาสตร์แบบ "Positivistic - Instrumentalistic" และปัจจุบันก็มีผู้ตั้งปัญหาให้กับแนวความคิดในการมองวิทยาศาสตร์เช่นนี้อีก เพราะเริ่มมีผู้สงสัยว่า วิธีการทางวิทยาศาสตร์คืออะไร และการกระทำตามขั้นตอนของวิธีการทางวิทยาศาสตร์เป็นอย่างไร ทั้งนี้เนื่องจากการค้นพบและการเปลี่ยนแปลงทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ครั้งสำคัญ ๆ (Theory change) นั้น ไม่ได้วางอยู่บนพื้นฐานของขั้นตอนหรือวิธีการที่แน่นอนอะไร

ขณะเดียวกันในแง่การประยุกต์ใช้ทางปฏิบัติ แม้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์จะช่วยแก้ปัญหาให้กับมนุษย์ได้มากมาย แต่ก็สร้างปัญหาให้กับมนุษย์ในอีกหลายด้านเช่นกัน เทคนิควิทยาใหม่ ๆ ในการทำสงครามได้ก่อให้เกิดความสูญเสียครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ

เฉพาะในสงครามโลกครั้งที่ ๒ (ค.ศ. ๑๙๓๙ - ๑๙๔๕) มีผู้เสียชีวิตในสงครามกว่า ๓๔,๑๐๐,๐๐๐ คน คิดเป็นมูลค่าความเสียหายในทางวัตถุกว่า ๑,๑๕๔,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐ เหรียญอเมริกัน ขณะที่ในสงครามโลกครั้งที่ ๑ (ค.ศ. ๑๙๑๔ - ๑๙๑๘) มีผู้เสียชีวิตประมาณ ๘,๖๐๐,๐๐๐ คน คิดเป็นมูลค่าความเสียหายทางทรัพย์สินประมาณกว่า ๒๐๐,๐๐๐,๐๐๐,๐๐๐ เหรียญอเมริกัน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสถิติในการทำสงครามครั้งต่าง ๆ ทั่วโลกตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๗๕๐ - ๑๙๑๔ รวมกันทั้งสิ้นมีผู้เสียชีวิตเพียงจำนวนประมาณ ๘,๕๐๐,๐๐๐ คน

เท่านั้น

ตัวเลขดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ยิ่งความรู้ทางวิทยาศาสตร์เจริญมากขึ้นเท่าไร มนุษย์ก็ยิ่งเสี่ยงต่อการประสบกับภัยพิบัติที่รุนแรงมากขึ้นเพียงนั้น แม้หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ จะมีความพยายามจัดตั้งองค์การสหประชาชาติขึ้นเพื่อหาทางยุติกรณีพิพาทและการทำสงครามต่าง ๆ แต่จนกระทั่งทุกวันนี้ สงครามก็ยังอุบัติขึ้น ณ จุดต่าง ๆ ทั่วทุกมุมโลก ในด้านหนึ่ง วิทยาศาสตร์ได้สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกสบายแก่มนุษย์มากมาย แต่ขณะเดียวกันเทคนิควิทยาในการทำสงครามใหม่ๆ โดยเฉพาะสงครามปรมาณู ก็คุกคามต่อความอยู่รอดของมนุษยชาติ ทั้งมวลด้วย

วิกฤตการณ์ของปัญหาทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และมลภาวะต่าง ๆ ที่คุกคามมาพร้อมกับความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ทำให้มนุษย์เริ่มหันกลับมาตั้งคำถามให้กับตนเอง ถึงคุณค่าทางศาสนาที่เคยละเลยมองข้ามไป และถามถึงทิศทางที่แท้จริงสำหรับจุดหมายของชีวิตซึ่งที่ซูเมกเกอร์ ได้ตั้งข้อสังเกตในเรื่องนี้ว่า

"... คงไม่มีใครเถียงถ้าจะบอกว่านักวิทยาศาสตร์ที่มีชีวิตอยู่ในทุกวันนี้ เมื่อรวมกันแล้วย่อมมากกว่านักวิทยาศาสตร์ทั้งหมดที่เคยมีมาในประวัติศาสตร์รวมกัน แต่แล้วพวกนี้ทำอะไรได้ พวกนี้แก้ปัญหาก็อย่างมีประสิทธิภาพกระนั้นหรือ เราไม่เคยขาดแคลนปัญหาเลย นับวันก็ยิ่งมากขึ้น ทวีขึ้นเร็วกว่าปัญหาที่ได้รับการแก้ตกไปเสียอีก นี่เป็นปัญหาที่เราจะต้องถามกันว่า โลกกำลังเกิดอะไรขึ้น ในขณะที่เราเทียมพร้อมไปด้วยความสำเร็จอย่างสูงส่ง เรามีประยุกต์วิทยาที่หาเทียบเทียมไม่ได้เลยในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ แต่แล้วเรากลับต้องมาเผชิญกับปัญหาความอยู่รอดว่าจะอยู่รอดหรือไม่ แล้วบุ๋บย่ำตายของเราเล่าทำไมถึงอยู่รอดได้โดยไม่มียกวิทยาศาสตร์พวกนี้เลย ดังนั้นเราจะต้องถามตัวเราเองว่า

Schuman, Frederick L., "International Politics" อ้างถึงใน
 ศิเรก รัชานาม ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย สหประชา
 สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๐๘), หน้า ๔๔๓ - ๔๔๔.

มีอะไรผิดปกติเกิดขึ้นหรือไม่ ในพัฒนาการทางประยุกตวิทยาอันเป็นสิ่งวิเศษสุดทางวัตถุที่
ยุคเราได้รับ"

อย่างไรก็ตามศาสนาเป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งของมนุษย์ การที่ศาสนาจะมีความหมาย
สำหรับมนุษย์ ก็ต่อเมื่อสามารถประยุกตคุณค่าทางศาสนามาใช้ตอบปัญหาของมนุษย์ และแก้
ปัญหาพื้นฐานต่าง ๆ ในชีวิตของมนุษย์ ซึ่งการจะบรรลุถึงเป้าหมายเช่นนี้ได้ การพยายาม
ทำให้ภาษาศาสนาสอดคล้องกับภาษาสามัญ เพื่อช่วยให้แก่นสารทางศาสนากลายเป็นส่วนหนึ่ง
ของแบบวิถีในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ นับเป็นปัญหาพื้นฐานประการหนึ่งที่จะต้องทำความเข้าใจ

จุดมุ่งหมายของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จึงต้องการจะศึกษาให้เข้าใจชัดถึงธรรมชาติของ
ภาษาศาสนา ความหมายของภาษาศาสนา และปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับการใช้ภาษา
ศาสนา โดยเฉพาะในพุทธศาสนา ทั้งนี้จะอาศัยความคิดเรื่องเกมภาษาของวิกเตออร์
เป็นกรอบในการศึกษา และอาศัยภาษาของสำนักสันตือโสภซึ่งเป็นชาวพุทธกลุ่มหนึ่งที่กำลัง
มีบทบาทในสังคมไทยเป็นตัวแบบในการพิจารณา^๒ ทั้งนี้เนื่องจากสาเหตุสำคัญอย่างน้อย ๒
ประการ คือ

ประการแรกมีสติปัญญาบางอย่างที่แสดงให้เห็นว่า การใช้ภาษาของสำนักสันตือโสภ
ประสบความสำเร็จในการสื่อสารกับคนรุ่นใหม่ และสามารถทำให้คุณค่าทางศาสนากลายเป็น

ศูนย์วิทยพัชยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อ.เอฟ. ชูเมกเกอร์, งานกับคุณค่าของชีวิต, แปลโดย พระประชา ปสนุนธัมโม
(กรุงเทพฯ . มุลินธิโกมลคิมทอง, ๒๕๓๔), หน้า ๑๔๑.

^๒ อันที่จริงกลุ่มชาวพุทธนี้เรียกตนเองว่า "ชาวอโศก" แต่เป็นที่รู้จักกันทั่วไปในนาม
ของ "สำนักสันตือโสภ" ซึ่งหัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะอนุโลมเรียกตามชื่อที่รู้จักกันทั่วไปดังกล่าว
(ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก).

ส่วนหนึ่งในแบบวิถีชีวิตของคนสมัยปัจจุบันได้

ขณะเดียวกันสาเหตุอีกประการหนึ่งก็คือ การใช้ภาษาศาสนาของสำนักสันตือโสภ ก่อให้เกิดการขัดแย้งทางความคิดกับกลุ่มชาวพุทธ ตลอดจนผู้อื่น ๆ ในพุทธศาสนา^๒ ซึ่งผู้ เขียนเห็นว่า ประเด็นทั้ง ๒ นี้ เป็นปัญหาหลักของเรื่องภาษาศาสนา ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ ๆ ทางศาสนาในประวัติศาสตร์อารยธรรมของมนุษย์ที่ผ่านมา ฉะนั้นจึงเลือก กรณีการใช้ภาษาของสำนักสันตือโสภ เป็นตัวแบบการศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการศึกษา

๑. เพื่อศึกษาแนวความคิดเรื่อง เกมภาษาของวิกเตนสไตน์
๒. เพื่อศึกษาบทบาทและความคิดในเรื่องพุทธศาสนาของสำนักสันตือโสภ
๓. เพื่อประยุกต์แนวความคิดของวิกเตนสไตน์มาใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ของ ภาษาศาสนา ในกรณีการใช้ภาษาของสำนักสันตือโสภ

๑. คุนบทบาททางสังคมของ "พระชาวอโศก" ได้ใน ตะวัน เกียรติคุณอุฎาธุธี. การศึกษาเปรียบเทียบศิลาวัตร และบทบาททางสังคมของ "พระชาวอโศก" กับพุทธมรดกคติ (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๕), หน้า ๑๕๑ - ๑๕๘. และคุณค่าทางศาสนาที่กลายเป็นส่วนหนึ่งในแบบวิถีชีวิตคนสมัยปัจจุบันได้ จากบทความต่าง ๆ ในหนังสือ สารอโศก ซึ่งเป็นวารสารรายเดือนของมูลนิธิธรรมสันติ อันเป็นองค์กรนิเทศมวลชนหนึ่งที่สนับสนุนการทำงานของสำนักสันตือโสภ หรือ กลุ่มพุทธบริษัทชาวอโศก

๒. ตัวอย่างเช่นคำวิจารณ์ของพระโศภณคณาภรณ์ใน องค์การพิทักษ์พุทธศาสน์, ภัยโพธิวัณ (กรุงเทพฯ : บพิธการพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๕๒. เป็นต้น.

๑.๓ วิธีการศึกษาและขอบเขตการศึกษา

ลักษณะสำคัญของวิธีการศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะประกอบด้วยส่วนของกาบรรยาย (Description) และการวิเคราะห์ (Analysis) โดยอาศัยการศึกษาจากข้อมูลทางเอกสารประเภทพระมะของชาวอโศก และการเข้าไปร่วมสังเกตการณ์ (Participant Observation)

๑.๓.๑ ในส่วนที่เป็นการศึกษาเชิงบรรยาย

ก. ศึกษาถึงความคิดทั่วไปเกี่ยวกับเรื่องปัญหาความหมายของภาษาศาสนาที่ถกเถียงกันในหมู่นักปรัชญาทางตะวันตก และเปรียบเทียบกับปัญหาภาษาศาสนาในพุทธศาสนา

ข. ศึกษาถึงความคิดทั่วไปของวิตเกินสไตน์ทั้งความคิดช่วงแรกใน "Tractatus" และความคิดช่วงหลังใน "Philosophical Investigations" ตลอดจนศึกษาละเอียดในแนวความคิดเรื่อง เกมภาษาของวิตเกินสไตน์

ค. ศึกษาถึงความเป็มา แนวความคิดทั่วไปในทางพุทธศาสนา การใช้ภาษา และบทบาทคันการเผยแผ่ศาสนาของสำนักสันตืออโศก

๑.๓.๒ ส่วนที่เป็นการศึกษาเชิงวิเคราะห์

ก. จากกรอบความคิดเรื่อง เกมภาษาของวิตเกินสไตน์ จะนำมาใช้วิเคราะห์และอธิบายปรากฏการณ์ในเรื่องการใช้ภาษาศาสนาของสำนักสันตืออโศก

ข. จากปรากฏการณ์ในกรณีเฉพาะของภาษาสำนักสันตืออโศก จะสรุปเป็นแนวความคิดทั่วไปเกี่ยวกับปรากฏการณ์ของภาษาศาสนา

ค. จากแนวความคิดทั่วไปเกี่ยวกับธรรมชาติของภาษาศาสนา จะเสนอแนะแนวทางปรับปรุงการใช้ภาษาศาสนา เพื่อช่วยให้คุณค่าทางศาสนามีความหมายต่อวิธีการดำเนินชีวิตในบริบทของคนยุคสมัยปัจจุบัน

๑.๔ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ช่วยให้เข้าใจปรากฏการณ์ของปัญหาทางพุทธศาสนาในสังคมไทยมากขึ้น

๒. ช่วยให้เข้าใจสาเหตุของปัญหาความขัดแย้งทางศาสนา ทั้งในระหว่างคนต่างศาสนา ตลอดจนศาสนิกในศาสนาเดียวกัน จากมิติของปัญหาในเรื่องการใช้ภาษาศาสนา

๓. เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงวิธีสอนศาสนาให้สอดคล้องกับบริบทของคนยุคปัจจุบัน
๔. เพื่อเป็นแหล่งค้นคว้าทางวิชาการ และเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยเรื่องปัญหาทางศาสนาสำหรับผู้สนใจต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย